

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים

תולדות רבנו הק'

פניני אור החיים

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו

ושבו שקיעה...

אלא שעל אף כל זאת, מסתבר כי בשנים הבאות, לקראת שנת קנ"א היא שנת הגירוש הראשון מספרד, היה מצבם של יהודי מרוקו שוב בשפל המדרגה. מה שיכול להסביר את העובדה כי בעוד רבים מהגולים הגיעו לארצות צפון אפריקה כאלג'יר, תוניס ועוד, הרי שלמרוקו כמעט ולא הגיעו גולים.

עדות למצבם העלוב של היהודים במרוקו מוצאים אנו, בתיאורו של הגאון רבי אפרים אלנקאוה זצ"ל, בנו של הקדוש רבי ישראל הי"ד שנהרג בטולידו. רבי אפרים שהגיע למרוקו בהמלטו מספרד, עקר ממנה אחר כך לאלג'יריה בה התגורר בתלמסאן ועל שמה נודע לדורות.

"...וכבר קרה לי אני בעצמי כדמות זה הענין בהיות בעיר מראכוש ש[נת] רועה אב"ן ישראל בקשו ממני הקהל לדרוש להם ביום השבת אחר סעודת הבוקר בביהכ"ס, וילכו הקהל עמי ועברנו על שער המושל השר בעיר. והיה שם שוער אחד כושי ונתקנא מכבוד הקהל אלי, ויצא לקראתי בחימה גדולה ושבת אחד גדול בידו להכות אותי. וכראות הזקנים שעמי שהיה יוצא לקראתי, נשתטחו לפניו ופייסוהו ולא הכה אותי והלכתי לביהכ"ס ודרשתי להם בעניני הפרשה ומשכתי את לבם כמים ודברתי על לבם דברי נחומים והתפללנו תפילת מנחה ויצאנו מבית הכנסת ויבואו כל הקהל עמי עד ביתי והמה משבחים ומפארים ומתפארים בדברי הדרש הרבה מאד. וכאשר נפטרו רוב הקהל אל בתיהם נשארו עמי הזקנים העשירים ואמרו שיסעודו עמי סעודה שלישית, ואומר להם שאם יאכלו ואם ישתו הם הם האוכלים ושותים. כי אני הייתי מתאבל על הגזירה הגדולה שנעשתה בספרד ש[נת] עד מתי יחרף צר ינא"ץ אויב שמך לנצח, אשר כמוה לא נהייתה מאז גלו שם... ואפ"ה סעודו הם עד לערב ואמרו לעשות הלילה הוא משתה ושמחה לכבודי וכן עשו. ואני נכנסתי לחדר מטתי וישנתי וארא בחלומי העבד הכושי מכני וישבור זרועי ואצעק..."

אפס, למרות הכל התקיימו קהילות מפוארות במרוקו ובעיקר בעיר הגדולה, פאס. הרשב"ץ, רבי שמעון בן צמח דוראן זצ"ל שהתגורר באלג'יריה, כותב לחכמי פאס:

"האיננים מוסדי ארץ, העומדים על אדון כל הארץ, להם הגלגל קורא להם גודרי פרץ, יגדיל ה' תורתם ויאדיר..."

אבל למרות הכל, עדיין לא התאוששה יהדות מרוקו לחלוטין מהחורבן אותו המית עליהם שלטון האלמוואחידון לפני מאתיים וחמשים שנה ומעלה. מצבה הנוכחי, בו עדיין ניתנו עליה גזרות מפה ומשם, לא היה בו די בכדי ליצור קהילה פורחת ומשגשגת כדבעי. עתידה היה לזוט בערפל.

בריוק אז, בשלהי שנת רנ"ב, בעמדה במצבה הזו, בין ייאוש לתקווה. עטופה בדמדומי דעיכה, היתה פתאום מרוקו ליעדם המועדף של רבים מגולי ספרד.

אליעזר, העבד הנאמן, מבקש כאן עבור עצמו 'הקרה נא לפני היום', והוא גם מבקש עבור אברהם

'ועשה חסד עם אדוני אברהם'.

מול זכותו הגדולה של אברהם, איזה ערך יש לאליעזר? האם לא די בבקשה שמבקש עבור אברהם?

מבאר האור החיים הקדוש: אליעזר היה בטוח שתפילתו של אברהם תתקבל, וכפי שאברהם אבינו התפלל טרם צאתו 'הוא ישלח מלאכו' וגו'.

חששו של אליעזר הייתה שהוא, אליעזר, לא יפריע. שאכן תהא השליחות ראויה לעשות על ידו.

לפעמים ראוי דבר מסוים להיות נעשה, אך המניעה היא מצד השליח. לא כל אחד ראוי להיות שליח, ובוודאי עבור דבר גדול כזה.

זו הייתה תפילתו של אליעזר: 'הקרה נא לפני היום', שאזכה שהשליחות תהא על ידי לגבי עצם השליחות, בטוח היה שיעשה הדבר, וכהמשך דבריו 'ועשה חסד עם אדוני אברהם'.

החסד כסימן מובהק

'והיה הנערה אשר אומר אליה'.

אליעזר הולך לדרכו, נחוש להביא אשה רק ממשפחתו של אברהם אבינו.

אפילו אם ימצא מישהי שיאמרו עליה שהיא כלילת מעלות, אם היא לא ממשפחתו של אברהם אבינו, היא אינה ראויה ליצחק. הרי כך ציווה אותו אברהם אבינו, שיביא ממשפחתו.

אם כן, מדוע היה צריך לעשות סימן שהנערה שתתן לו לשתות בטוב לב, לו ולגמלים שלו, היא הראויה. הרי המדד הוא המוצא המשפחתי.

מבאר האור החיים הקדוש: אליעזר חשש שכאשר ישמעו את שליחותו, ישלחו אותו שפחה המשרתת בביתם, ויאמרו לו שהיא ממשפחתם. איך יוכל לדעת אם לא מערימים עליו?!

כדי להפיג חשש זה, עשה אליעזר לעצמו סימן מובהק. ומהו הסימן המובהק:

ותרנות מופלאה!!

הנותנת יותר ממה שהתבקשה, זה הסימן כי היא ממשפחת אברהם, והיא הראויה לבנו יצחק.

ותרנות - היא סימן ההיכר של אמותינו הקדושות. בדרך נדבק!

דרגות עצומות בגמילות החסדים

אליעזר עשה לעצמו סימן, שהנערה שיבקש ממנה לשתות, והיא תוסיף מעצמה ותתן לא

עשה מה שביכולתך

כשאנו שומעים על אדם צדיק וישר שנפטר בקיצור ימים רח"ל, אנו מבכים אותו, אם כה הרבה הספיק בימי חייו הקצרים, מי יודע לאן יכל להעפיל לו היה מאריך ימים.

ומה עם השכר שיכול היה להרוויח אם היה חי את כל שנותיו?

הפסוק בתחילת הפרשה, מספר כמה שנים חיה שרה אמנו:

'ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי שרה'.

הפסוק מתחיל ומסיים כמעט באותם מילים, ומה תוספת יש במילים המסכמות 'שני חיי שרה'?

אומר האור החיים הקדוש: במילים אלו מודיע לנו הקדוש ברוך את מידת חסדו וטובו לצדיקים, שכל צדיק שלא השלים ימיו, מאיזושהי סיבה, לא יגרע הקב"ה משכרו מה שהיה מצליח להוסיף תורה ומצוות בימי חייו. הצדיק כאילו אומר לקב"ה, אם הייתי חי שנים נוספות, הרי כל רצוני היה רק להוסיף מעשים טובים.

זו הכוונה בתוספת המילים 'שני חיי שרה'. כל שנותיה של שרה אמנו האירו מכבודה וממעשיה הטובים, הן השנים שחיה בהם, וגם השנים שלא הגיעה אליהם, מה שנפטרה בפתע פתאום כפי שאמרו חז"ל במדרש.

על האדם לעשות ככל יכולתו בימי חייו. אם הוא עושה מה שהוא יכול, את השאר כבר משלים לו הקב"ה. לק-ל גומר עלי.

צדיקים במיתתן קרויים חיים

האדם מורכב, כידוע, מארבעה יסודות המרכיבים את הבריאה: יסוד האש, יסוד המים, יסוד הרוח ויסוד העפר.

על צדיקים - אומרים חז"ל - צדיקים במיתתם קרויים חיים. אפילו אחרי פטירתם הם ממשיכים לחיות, אם כי לא באותה צורה של נשמה בתוך גוף.

אומר האור החיים הקדוש בפרשתנו: 'ותמת שרה', שרה הצדקת, כל מיתתה הייתה רק בבחינת 'בקריית ארבע', בתוך גוף האדם המורכב מארבעת היסודות, מאותה קריית-ארבע היא נפרדה ונסעה.

אולם היא עצמה - צדיקים במיתתם קרויים חיים.

חלקו של השליח

'ויאמר, ה' אלוקי אברהם, הקרה נא לפני היום, ועשה חסד עם אדוני אברהם'.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מחיים את הימים

וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה (בראשית כג א).

רבינו האור החיים הקדוש זיע"א מגדיר במילים ספורות את שם הפרשה: "חיי שרה" - "הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם". אצל ההמוני העם מחפשים "להרוג את הזמן", איך להעביר אותו. אבל הצדיקים הם אלו שמכניסים חיים אל הימים שלהם, הם אלו שבאמת חיים.

יסוד הדברים מתבאר בהרחבה בדברי הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקאסוב זיע"א בספרו 'אהבת שלום', על הנאמר להלן (כז א) 'ואברהם זקן בא בימים', הוא מבאר על פי הוזהר הקדוש שה'ימים' הם בחינת מלבושים לאדם, דהיינו ש'ימים' שאדם מתנהג בו כראוי בתורה בתפילה ובמעשים טובים, ואינו מבלה אפילו רגע אחד בדברים בטלים ובהבלי עולם, אזי הוא כאילו מתלבש ומתעטף באותו יום. אולם מה מאוד גדולה הבושה אם חס ושלום הוא מבלה יום אחד בהבלי עולם, וכל שכן אם הוא עושה חס ושלום עבירה באותו יום, שאז האדם מתלבש במלבושים צואים ומלוכלכים. בזה הוא מבאר את הפסוק 'ואברהם זקן בא בימים', שאברהם אבינו התלבש בימים, ומילא אותם בתורה ומצוות ומעשים טובים.

◆◆◆

ב'טלן', 'ליצן', 'קל דעת'. כל ההגדרות ועוד אי אלו כתרים בלתי-מחמיאים בעליל, נקשרו לראשו של יעקב, או יוֹקֵל - כפי שאהב לכנות את עצמו בחיך עקום.

את ימיו כילה יוקל בבטלה אחת ארוכה ומתמשכת, השעמום נגס בו בכל פה ולמעשה ניתן לומר שהוא שדרג את המושג 'חוסר מעש' והפך אותו לאומנות של ממש. הפעולה המקסימלית בה נקט בחייו העלובים אשר תרמה באופן מסוים לעולם היתה כשנתן לעפעפיו תנומה, אלא אם כן ניקח בחשבון את עצם היותו ספר מוסר חי ודוגמה לכל התכונות המגוננות והמידות הרעות.

מחיקו נשרו תדיר קלפי-משחק, צחנה נוראה של אלכוהול ליוותה אותו להיכן שרק הלך, ומבטים מלאי ספק-רחמנות ספק-בוז נשלחו אליו כל אימת שחלף ברחובה של עיר, מתנווד וכושל.

אם היה מדובר רק בו, ניחא.

אולם כשהגיע בנו יקירו שלמה-זלמן לעול תורה ומצוות, הוכיח כי הוא מייצג את ההיפך הגמור מאביו. הוא ניצב בשלחן הכבוד ופלפל במשך שעה ארוכה בדרשה שכולה חידודים עמוקים, וזו היתה רק ההתחלה. עם הזמן התברר, כי ככל שחולפים הימים צומח כאן תלמיד חכם בקנה מידה חריג, ירא שמים מרבים ובעל ארשת חן הנסוכה על פניו תדיר.

ניתן היה להצביע עליו בחביבה ולהתגאות בעילוי שמוצאו בעיירה זעירה זו, אולם היו אלה דווקא השדכנים שהבינו שיש כאן בעיה, ולא כזו שאפשר להקל בה ראש.

הם ידעו היטב כי בכל הצעת שידוך שרק העלה על הפרק, יהיה השידוך אשר יהיה, יעלו הבירורים בחכתם את המידע המפורט אודות האב, ובדרך הטבע קשה יהיה עד מאד להביא את הנער המחונן לאותו טקס המכונה 'אירוסין', כל שכן נישואין.

או אז קם שדכן יצירתי אחד, טווה הצעת שידוך מכובדת משכמה ומעלה עם נערה צדקנית וחסודה, בת למשפחה שתורה וגדולה התאחדו

על שלחנה ורמת היחס והתהילה, ואילו את המכשול העיקרי עקף בדרך מתוחכמת למדי.

'האבא נפטר זה מכבר' שיתף השדכן בפנים קודרות, 'ודווקא מתוך היתמות הנוראה צמח החתן והפך לכלי מפואר זה'.

התקדם השידוך בקצב משיבי רצון, ועד מהרה נקבע מועד לסעודת האירוסין. הופיע ובא המחונן עם פמלייתו, פסע אל תוך האולם וניגש לשלחן הכבוד, כשהוא נוכח לראות דמות עטוית סחבות ובעל מבט מפולפל שרועה על יד חתנו המיועד.

'מי הוא זה ואיזה הוא?' תהה באוזני חתנו לעתיד. 'אה, זה אבא' השיב החתן מבלי משים.

המחונן בקושי עצר את עצמו מלהשביח את השמחה, ואף רץ בחמת זעם אל השדכן - אשר לפי מראה פני המחונן כבר הבין במה דברים אמורים.

'אמור נא' פנה מיוזמתו אל המחונן והחוזה באצבעו על האב, 'האם הוא חי? האם אלה חיים?'

חיים שכאלה, מבין כל בר דעת, אינן חיים.

חיים - משמעותם 'חי חי יודוך וישבחוך', חיים בצל השכינה ולאור התורה והמצוות.

כך כאמור מבטא זאת האור החיים בפרשתנו: "כִּי הַצְדִּיקִים מַחְיִים יְמֵיהֶם, וְהָרָשָׁעִים יְמֵיהֶם מַחְיִים אוֹתָם".

◆◆◆

בהיסטוריה היהודית מצאנו עשרות מגדולי הדורות, מאורי האומה, שחיו שנים מעטות בלבד, אך הספיקו לנצלם ולמלאותם מזון אל זון, ושמן הטוב הולך צפניהם ונוכר ברתת וביראת הכבוד עד היום הזה. דוגמא לכך הוא האר"י הקדוש זיע"א, אבי הקבלה, שגילה את מצפוני הוזהר הקדוש, והטביע את חותמו לכל הדורות במסירת תורת הנסתר. כל זאת בימי חייו הקצרים, ל"ח שנים בלבד.

כך עוד רבים וגדולים לפניו ולאחריו, שלא זכו לאריכות ימים כפשוטם, אלא כמשמעם, והצלילו להספיק בחייהם הקצרים על אדמות, מה שלא זכו אנשים שהלכו לעולמם בשיבה טובה.

הרב הקדוש רבי מאיר מפרעמישלאן זיע"א נתן לכך תיאור מהנעשה בבית דין של מעלה, שם נשפטים הנשמות לאחר הסתלקותם מן העולם. הוא סיפר שראה כיצד הגיעו שתי נשמות בפני בית הדין, אחת של אדם צעיר בשנים, והשניה של אדם זקן מופלג. והנה בעוד שאת נשמת הצעיר כיבדו מאוד, ופסקו לו מיד מנה הגונה של 'גן עדן', הרי שאת נשמת הזקן לא כיבדו כלל, ובקושי העניקו לו חתיכה זעומה של 'גן עדן' לאחר שיעבור בכור היתוך של הגיהנום.

רבי מאיר שהכיר את הזקן בחייו, התפלא עד מאוד, ושאל בתמימה: וכי כאן הוא עולם האמת? הלא זה הזקן האריך ימים, והספיק בחייו לקיים לא מעט תורה ומצוות, ואילו הצעיר בקושי הספיק משהו. השיבו לו בית הדין: אכן כאן הוא עולם האמת, שבו אין משוא פנים ולא כבוד מדומה. לכן זה הצעיר שמילא ימיו ושבותיו בתורה ומעשים טובים, על אף שלא הספיק הרבה, עשה את המקסימום שיכל. ואילו הזקן שהעביר ימיו בחוסר מעש, על אף שקיים פה ושם תורה ומצוות, בכל זאת ימיו של הצעיר שمولאו כראוי עוברים בחשבון את

ימיו הספורים של הזקן שכן קיים בהם תורה ומעשים טובים.

להיות ריאלי

וַיֵּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגִּמְיָאֲנִי נָא מַעַט מִיָּמִים מִכַּדָּךְ (בראשית כד יז).

בתפילתו הציב אליעזר תנאים לבחון מי הנערה הראויה לשידוך, הוא אמר 'וְהָיָה הַנְּעָרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלַי הִטִּי נָא כַּדָּךְ וְאֶשְׁתָּה' (לעיל פסוק יד). 'ואשתה' משמע שהיא תציע לו שתייה מרובה, וגם אמר שהיא תטה את כדה להשקותו. אך בפועל כאשר באה רבקה, אמר לה רק 'הגמיאני', לשון גמיאה היינו שתייה מועטת, וכפי שמדגיש בדבריו 'מעט מים'. הוא גם לא אמר לה שתטה את כדה להשקותו כפי התנאי שהציב בתחילה.

הרי שבתחילה הוא סבר לבקש יותר, אך בסופו של דבר הוא הוריד את גובה התנאים. רבינו האור החיים הקדוש זיע"א לומד מכך מוסר השכל, שכאשר אדם רוצה להשיג דבר מה, עליו להיות ריאלי ולא להציב תנאים מרובים מדי, שמא הוא יפסיד בכך את הכל.

◆◆◆

ניגש בחור אל הגאון הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל, הסטייפלר, ובפיו שאלה חשובה: הוא נמצא עתה בתקופת השידוכים, וכרגע מציעים לו שני שידוכים, אלא שבכל אחד מהם יש חסרון, באחד חסרון כזה ובשני חסרון אחר. מכל הבחירות האחרות הם בסדר גמור, אבל בסופו של דבר יש בכל אחד איזה חסרון, והשאלה שלו היא באיזה שידוך לבחור, את איזה מהם להעדיף.

הסתכל עליו הסטייפלר ואמר לו: שמע טוב, בחור יקר. אין אדם מושלם. אין אדם שאין בו חסרון. אי אפשר למצוא שידוך שיש בו רק מעלות, כי תמיד יש איזה חסרון. עכשיו השאלה היא האם חסרון כזה או חסרון כזה, זה כבר באמת לא משנה, אם בכל מקרה יהיה עליך להתמודד עם חסרון.

מרבית ה"תקועים" בשידוכים זה בגלל שיש להם רשימה שלמה של תנאים שכן הזוג המצופה צריך להיות מחונן בהם: תורה ומעשים טובים, שנון ופיקח, חריף ובקי, נדוניה מושלמת שכוללת דירה באזור טוב, ייחוס עשיר ומשפחה מכובדת, מראה חיצוני כראוי וכיאות, ועוד כהנה וכהנה. "כליל המעלות". הבעיה היא שאין כמעט להשיג דבר כזה. וגם אם נראה למישהו שיש דבר כזה, הרי שבהכרות מעמיקה יותר מתברר שזה לא כך.

מלמד אותנו רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, אליעזר ידע להיות ריאלי, גם כשהוא בודק את רבקה האם היא מתאימה להיות כלה לרבקה, הוא עדיין שומר על איוון, הוא נותן אפשרות, קלה לקיים את התנאים. אחרת, ידע אליעזר, הוא מפסיד לעצמו.

גמילות חסדים עד היכן

וַתֹּאמֶר שְׁתֵּה אִינִי וְתַמְהָר וְתַרְדּוּ כְּדָה עַל יָדָה וְתִשְׁקָהוּ (בראשית כד יח).

צאו וראו עד היכן הגיעה 'גאונותה' של רבקה אמנו במעשי גמילות חסדים.

היא לא הסתפקה בכך שמילאה עבור העבד את כדו, ואף רצה שוב ושוב לבאר בכדי למלא את השוקת עבור גמליו, עוד דאגה שהוא אף לא

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

רק עבורו אלא גם לגמלים שלו, היא הראויה ליצחק אבינו.

הבה נתבונן בפסוקים מה אכן אירע.

בתחילה 'וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאי נא מעט מים מכדך'.

רבקה נענית בשמחה לאתגר: 'ותאמר שתה אדוני, ותמהר ותורד כדה על ידה ותשקהו'.

בשלב זה היא לא מציע לו עבור הגמלים. רק אחרי שסיים לשתות 'ותכל להשקותו', רק אז 'ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כילו לשתות'.

האם בכוונה המתינה עם הודעתה 'גם לגמליך אשאב' עד שסיים לשתות?

מבאר לנו האור החיים הקדוש דרגות מופלאות במידת החסד של רבקה.

אליעזר מגיע מהדרך, ומבקש מרבקה שתתן לו לשתות. אם הייתה רבקה אומרת לו בתחילה שהיא עומדת לתת גם לו, וגם לגמליו, לשתות, מטבע הדברים אדם עשוי למהר את שתייתו בחופזה, כדי להקל על טרחתה - - -

אך רבקה הצדקת רוצה לגמול חסדים בשלמות. לכן היא אומרת לו תחילה רק על עצמו 'שתה', כך שישתה במתינות וברוגע כחפצו.

רק לאחר שסיים לשתות אמרה לו, כעת אתן גם לגמליך כדי צורכם, עד אם כילו לשתות.

גמילות חסדים במיטבה, לפרטי פרטים.

לא המדרש עיקר אלא המעשה

אליעזר עבד אברהם מצביע לעצמו תנאי, והתנאי מתקיים לפרטי פרטים.

רבקה שואבת עבורו, ולאחר שכלה לשתות היא אומרת לו 'גם לגמליך אשאב', אתן מים לגמלים 'עד אם כילו לשתות'.

אליעזר צריך לרקוד משמחה, הוא רואה את השליחות מתמלאת בצורה הכי מיוחדת ששייך. אך עדיין לא.

'והאיש משתאה לה, מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא'.

רק אחרי שכלו הגמלים לשתות, הוא לוקח את התכשיטים ומעניק לה, והוא רואה את השליחות מתמלאת לטובה. מדוע היה לו צורך לחכות עד שסיימו הגמלים לשתות. לא די במה שאמרה לו 'גם לגמליך אשאב'!

אומר האור החיים הקדוש: לשמוע דיבורים של חסד, אעשה כך ואעשה כך, זה באמת נאמן את הלב, אבל זה לא העיקר. יש כאלו האומרים הרבה, מבטיחים הבטחות רבות, אך בפועל עושים מעט.

אליעזר משתאה עדיין, ממתין לראות אם הדיבורים מגיעים לידי מעשה.

רק אחרי שכלו הגמלים לשתות, אז ראה כי אכן צדקנית וגומלת חסדים היא. לא רק אומרת, אלא מקיימת בפועל את מחשבתה הטובה.

אשרי העם שככה לו.

עצמו כבר התפלל עליו וברכו בטרם שלחו, ככתוב (שם פסוק ז): 'ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וגו' הוא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנָיִךְ וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם, וְכִי חָשַׁב אֲלֵיעֶזֶר שְׂתִפִּילַת אֲבִרָהּם הִיָּה בָּהּ חֲסֹרֹן חֲלִילָה.

רבינו 'האור החיים הקדוש זיע"א מיישב את הענין, כי אמנם בטוח היה אליעזר באדונו שתפילתו מקובלת בשמים, אלא שבכל זאת ראה צורך להוסיף ולהתפלל, שמצידו לא יגרם שום עיכוב או מניעה, אלא יהיה הוא ראוי שתיעשה השליחות על ידו. כי לפעמים גם כאשר אדם ראוי לטובה מסוימת שהוא מבקש ומתפלל אודותיה, תהיה מניעה לקיימה מצד האמצעי, שאין ראוי שתעבור ההשפעה דרך אדם מסוים. על כן התפלל אליעזר לאלהי אדונו "הקרה נא לפני היום..."

וכתב המבי"ט בספרו בית אלקים (שער התפילה פ"ח), כי הטעם שאליעזר אמר 'הקרה', הוא לפי שלא היה הוא ראוי לא-ל יתברך שתתקבל תפילתו, כי אם פעם אחת בדרך מקרה ובזכות אברהם, כמו שאמר 'ועשה חסד עם אדוני אברהם', שתתקבל תפילתו בדרך חסד עמו ובזכות אדונו אברהם.

ולאור דבריו של האור החיים, ביאר הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל בספרו 'ברכת שמעון', כי אף שאברהם אבינו לפי מדרגתו, תפילתו מקובלת בכל זמן, ואין זה במקרה שתתקבל תפילתו. אבל תפילת אליעזר שיהיה ראוי לשליחות, ביקש שעל כל פנים תתקבל במקרה, אף על פי שאינו כדאי.

גם הרה"ק רבי שלמה מראדומסק זיע"א פירש בספרו 'תפארת שלמה', שחששו של אליעזר היה פן הוא אינו ראוי שייגמר השידוך היקר הזה על ידו, ולכן אמר בתפילתו 'ועשה חסד עם אדוני אברהם', דהיינו עשה חסד עם זה שהוא עם אדוני אברהם, כלומר, שהתפלל אליעזר על עצמו שיעשה הקדוש ברוך הוא עמו חסד כי הוא עם אברהם, ויוכה הוא להיות שליח במצוה גדולה זו.

ובאמת הצלחתו של אליעזר בשליחות, נבעה אך ורק משום שהוא ביטל את עצמו לגמרי לאברהם אבינו, כאילו הוא אינו צד בענין, והכל נעשה בכוחו של המשלח, הלא הוא אברהם אבינו בעצמו. בכך מובן הפלא הגדול, איך זה שבכל סיפור המעשה הזה, מראשיתו ועד סופו, הן בחלק העובדתי והן בחלק שאליעזר חזר ומספר את השתלשלות העניינים בפני רבקה ומשפחתה, לא מוזכר ולו פעם אחת 'אליעזר' בשמו, ורק הכינוי 'עבד אברהם' או 'העבד' הוא החוזר על עצמו שוב ושוב. הלא דבר הוא!

אלא פירש הרה"ק רבי שמואל מסאכטשוב זיע"א בספרו 'שם משמאל', שזה בא להורות שאכן אליעזר עצמו לא היה קיים כאן כלל, הוא ביטל את כל מהותו כעבד לאדונו, וכל מה שעשה היה בתור 'יד העבד כיד רבו'. וזו אכן הייתה הצלחת השליחות.

◆◆◆

הלקח מזה לענייננו הוא, שכאשר עומדים בפני עשיית שידוך, או בפני כל פעולה חשובה וגדולה, צריכים לקחת כבובד ראש ובשימת לב גם את מינוי השליח והאיש המבצע, שיהיה זה אדם כשר וישר. עלינו להשתדל שכל האמצעים יהיו הגונים ונקיים, שראוי שתיעשה מצוה זו או שידוך זה על ידם, שחלילה לא יהיה עיכוב או מניעה מחמתם.

שכן אברהם אבינו בחר לשליחות הגורלית הזו של בניית בית ישראל, את זקן ביתו אליעזר שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ועדיין הבין אליעזר שיש לו מה להתפלל שלא תהא מניעה מחמתו. על אחת כמה וכמה שיש להימנע ממשלוח אדם שלילי להוציא לפועל שליחות חשובה, כי יתכן שבגלל אופי השליח תיכשל כל השליחות.

ובתמצית: למשימה חשובה לא מספיק לבחור רק בעל מקצוע, צריך לתת את הדעת גם ליראת שמים ולהגניות שלו. כי מהטוב יוצא טוב, ומההיפך חלילה...

(מאוצרותיו ושיתותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יאלץ לשאת את הכד ולהגישו אל פיו...

כך מדייק רבינו 'האור החיים הקדוש זיע"א': 'ולא שישתה הוא בידו, אלא היא תטרח במצוה להשקות צמא למים. 'ותמהר ותורד כדה על ידה' - כדי שלא יטרח הוא בשאת הכד לשתות.

◆◆◆

באותה גאונות שמבוססת על רצון לקיים את מצות גמילות חסדים כהידורה, דבק גם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זיע"א, רבה של ירושלים, ידועים הם מעשי החסד הרבים והעצומים שעשה למען עניי ירושלים, אך מלבד כל אלו היו עוד מעשים שעשה 'כלאחר יד', וכולם תוך מחשבה מדוקדקת כיצד לגרום לכך שאכן מעשה החסד יהיה מושלם.

כך, למשל, סיפר תושב הרובע היהודי שדר במרחק ניכר מבית הרב זוננפלד זצ"ל, כי באחד הימים השכים קום, והתייצב בחלונו להביט במראה עלות השחר, ולפתע רואה הוא את רבינו כשהוא מתהלך כפוף, פוסע פסיעה אחר פסיעה, טוען על כתפיו שני דליי מים, כשואב מים מקצועי. בעוד השכן מביט בעיניים קמות במחזה המוזר ואינו מעכל את פשרו, הוא רואה את רבינו נחפז לבית האלמנה הגלמודה הדרה בחצירו, מניח בפתח ביתה שקט את דליי המים המלאים, מהם לא ניתזה טיפה אחת בדרך מן הבאר ועד הבית, וחומק חרש חזרה לביתו.

התברר לו, כי אלו הם מעשיו השגוריים של הרב, שבכדי למנוע מהאלמנה לטרוח ולהביא מים מן הבאר, לא ראה הרב כל פחיתות כבוד וטירחה, והוא נשא עבורה את דליי המים מבלי שהיא תדע מי הוא זה שדואג לה לאספקת המים הקבועה עד לדלת ביתה...

אך לא רק אותה אלמנה זכתה לכך. סיפר גם שכן אחר שדר אף הוא בשכנותו של הרב זוננפלד, כי כאשר פתח פעם את דלת ביתו לקול הדפיקות שנשמעו ממנה, הופתע לראות את הרב נושא בידו את דליי המים השייכים לו, כשהם מלאים עד גדותיהם, והוא מבקש להכניסם בפנים הבית. אין פלא כי האיש הוכה בהלם ולא יכול היה להוציא הגה מפיו.

מה פשר הדבר? וכי הרב הנערץ הפך לשואב מים? תהא, אך לאחר מכן התבהרה לו התמונה. התברר, כי אשתו הלכה לדלות מים מן הבור הסמוך לביתו של הרב, ומכיון שהילדים נשתרכו עמה, מלאה את הדליים, לקחה אחד מהם עמה ואילו את האחרים השאירה שם כדי לבוא לקחתם אחר כך. אלא שבניתיים התחילו הילדים סוחבים את הדליים בעצמם, כאשר מחצית מתכולתם נשפכת בדרך...

באותה שעה יצא הרב זוננפלד מביתו, וכיון שראה את טירחת הפעוטים והתאמצותם בנשיאת הדליים, נגיש אליהם ושאלם על כתובת ביתם. אחר לקח את הדליים בידו, והעלים את עשרים המדרגות המוליכות לביתם, כאשר הילדים משתרכים אחריו בשמחה ונהנים מכך שמלאכתם נעשית בידי אחרים.

לא מצא האיש מילים בפיו איך ובמה להצטדק, ומתוך התרגשות החלו עיניו זולגות דמעות.

כיון שראה הרב זוננפלד שכן, תמה ואמר: "מה לך מתנצל? הרי עשיתם לי טובה גדולה. שכן, הגדולים אינם מניחים בידי לקיים מצות 'עזוב תעזוב' המזדמנת לי לעתים נדירות ביותר, ואילו ילדי ישראל הפעוטים זיכוני במצוה זו בשמחה, ועל כך עלי להכיר לך ולהם תודה" (מרא דארעא ישראל ח"א עמוד צו).

הרי לנו כי בדומה למעשיה של רבקה אמנו, ניתן להגיע ליגאונות מופלאה גם באותה מידה של גמילות חסדים...

פשר תפילתו של אליעזר

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אֲבִרָהּם הִקְרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעָשָׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנֵי אֲבִרָהּם (בראשית כד יב).

אליעזר עבד אברהם נשלח למצוא את בת זוגו של יצחק אבינו, והוא נעמד ומתפלל לפני ה' שיצליח בשליחותו, אלא שיש לתמוה, הלא אברהם אבינו

מתיבתא אור החיים

הקשה על דברי רבינו, שהרי מבואר בגמרא (שם קח:) שאין טענת בר מצרא כנגד אדם שקונה את הקרקע לקבורה, ומפרש שם רש"י (ד"ה בלא אכרזתא) שהוא משום שאם ישתנה ויברר אם יש בר מצרא יש בזה בזיון למת, ואם כן מדוע חשש אברהם לדין בר מצרא אף שקנה את הקרקע לקבורה, ובברכת שמעון הוסיף להקשות, שאף שדין זה נאמר כלפי המוכר, שאינו יכול בן המצר להוציאו מיד הלוקח שמכרו לצורך קבורת המת, מכל מקום נראה שהוא הדין גם כלפי הלוקח, שאם קונה לשם קבורה אינו צריך להקנותו לבר מצרא, שהרי עיקר דין בר מצרא הוא על הלוקח.

והמפרשים כתבו ליישב דברי רבינו בכמה אופנים:

א. בנמוקי חיים כתב, שרבינו כתב כן רק על דרך דרוש וקבל שכל.

ב. בברכת שמעון ומרקחת חיים (וי"ס) תירצו, שאברהם חשש לטענת בר מצרא לגבי שאר שדה המערה, שאותה קנה לקבורת שאר משפחתו בעתיד, ולא שייך בזה הטעם שאם ישהה יהיה בזיון למת. ואמנם תירוץ זה תלוי במחלוקת האחרונים אם יש ללוקח דין בר מצרא בחלק הנותר של השדה שלא קנה, ויש לומר שדעת רבינו כדעת הנתיבות המשפט (סי' קעה ביאורים סק"ג) שאין ללוקח דין בר מצרא בזה, וממילא אף לאחר שקנה אברהם את המערה וקבר שם את שרה, הוא לא היה בר מצרא, וחשש שיטענו השכנים שהם בר מצרא, ולכן עשה קנין באופן שלא יוכלו לטעון כן.

עומד לזכות עפרון יש מקום לומר אליו אחרי כן שלא יחפוץ בדריסת הרגל שיעברו עליו לקבור מתים והוא לא מכרו אלא לקבור שרה ואין דריסת רגל בשדה עוד, לזה אמר לאחוזת קבר:

דין בר מצרא בקונה מן הגוי

ומה שכתב רבינו 'מדין המצר'. הנה בפרשת ויחי (להלן מט לב) הוסיף רבינו בענין זה, שאף שמבואר בגמרא (ב"מ קח:) שהקונה מן הנכרי אין בו דין בר מצרא, כיון שיכול הקונה לומר לבר מצרא 'ארי אברחי לך ממצרא', מכל מקום חשש אברהם לדין בר מצרא, לפי שדברי הגמרא אמורים באופן שהמערער הוא ישראל, שיכול לומר לו 'ארי אברחי לך ממצר', אבל אם הם גוים לא שייך טענה זו, כיון שלא איכפת להם מזה. ולכן אמר שם יעקב 'מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת', שבקנין זה נתבטלה מהם טענת בר מצרא.

ובנימוקי חיים (הגר, ב"מ קטז, ד"ה בנימוקי יוסף)

כתב רבינו (בראשית כג ט): 'ויתן לי' וגו'. דקדק לומר לשון מתנה הגם שנטל ממנו דמים כאומרו בכסף מלא, גם דקדק לומר בתוככם. הנה נתחכם אברהם לקנות המערה בסדר שאין אחריו ערעור ולהיות שרז"ל אמרו (זהר ח"א קכח) שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החשך והבהלה ואם כן יכול הוא לבא בטענה כשידע שהמערה יקרת הערך ואפילו לעולם חוזר הוא ואין זכות המערה מתקיים ביד אברהם לעולם. והגם שאין אונאה לקרקעות, חש אברהם לסברת הירושלמי שכתבו התוספות (קידושין מב:) שיש להם אונאה בחצי דמיהם ודוקא אונאת שתות אין להם:

עוד יש לחוש שמא יערערו אחר המכר מדין המצר או שיצא אחר כך שטר שעבוד על הקרקע ההוא ויטרפוהו מיד אברהם לזה נתחכם לתקן כל זה ואמר לשון מתנה ומכר, הכוונה בזה שיעשה אופן שיש בו שניהם והוא החליפין שיש בו מכר ויש בו מתנה שיכול להחליף מחט בגמל ואין בהם אונאה בשום אופן. ודין חליפין ישנו בקרקע ובמטלטלין אבל לא במטבעות, לזה אמרו ז"ל בבכורות ז"ל (ג) אמר רבי חנינא כל שקל שכתוב בתורה סלעים וכו' חוץ משקלים האמורים בעפרון שהם קנטרין עובר לסוחר פרקמטיא נפקת וכו' עכ"ל. ומעתה לא נשאר מקום לעפרון לבא בטענה. ולחששת מצר גם לחששת שעבוד עשה כל בני העיר סרסורים בדבר וממילא בטלו טענת בר מצרא, גם נתגלה כי לא היה עליה שעבוד שהיה הדבר באזני כל באי שער עירו. ואומרו לאחוזת קבר, להיות שלא בקש ממנו אלא המערה אבל השדה עודנו

גם אתם זכיתם לישועה זכויות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

האור החיים הקדוש - חלום שהפך לברכה

בזמן שהתגורר מרן האדמו"ר מהר"א מבעלזא בבתי וורשא, בביתו של הרה"ח רבי זלמן אשכנזי ז"ל, שכן בקרבת מקום תלמיד חכם בשם רבי פייבל אידלמן זצ"ל. אף שהיה תלמיד חכם מופלג, היה רחוק מאורחות החסידים ואמונותיהם.

רבי פייבל ורעייתו חוו עשרים שנה של תפילות ותחנונים מבלי שזכו לפרי בטן. בליל ט"ו בתמוז תש"ד, יום הילולת בעל ה"אור החיים" הקדוש, חלמה אשתו חלום שבו נגלה אליה האור החיים הקדוש בעצמו. כשהיא סיפרה את החלום לבעלה, הוא דחה זאת באומרו: "חלומות שווא ידברו" והלך לעסוק בלימודיו.

האישה, שתחושותיה לא נתנו לה מנוח, פנתה לשכנתה, אשתו של רבי זלמן אשכנזי, וסיפרה לה את דבר החלום. השכנה הציעה לה לעלות לפני האדמו"ר מבעלזא, ששהה בביתם באותה העת, ולבקש את עצתו. בעזרת השכנה הצליחה האישה להיכנס אל הקודש פנימה וסיפרה לאדמו"ר על שנות עקרותה, החלום שחלמה, והכמיהה שלה לבן.

הורה לה האדמו"ר לעלות מיד באותו היום לציון האור החיים הקדוש בהר הזיתים. הוא הדריך אותה לומר במקום את כל ספר תהילים, לשטוח שם את תחינותיה, ולהבטיח שאם ייוולד להם בן, יקראו לו "חיים".

כעבור שנה בדיוק, ביום ההילולא של האור החיים הקדוש, געשה ורעשה ירושלים לבשורת לידתו של הבן שזכו בו רבי פייבל ורעייתו. ויקרא שמו בישראל "חיים".

("צנצנת המן", עמ' קיב)

מחוברים לחיים
לשמיעת שייעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

